

A

A, prep., del ll. *AD* 'a', cap a', 'per a'. □ 1.ª *doc.*:
origens de la llengua.

Em limitaré a remetre a les gramàtiques i estudis gramaticals. Cridant especialment l'atenció sobre: Fabra, *Gram.* 1912, 122, 126, 130, 131n.2, 132, 133, 135, 141n.2, 151, 461n.1; BDC II, 4; *Gram.* 1946, §§ 67, 74, 77, 78, 80, 82, 83, 95, 113, 114; Par, *Sint. Cat. segons B. Metge*, § 745 i passim; DCEC I, 1; ALF, *Table 1, 1a, b, c*; AIS, *Register*, I, 1; BDC IX, 60-63; i a *LleuresC.*, pp. 67, 74, 98-99, 142, 144, 145, 149, 156, 265, 308, 330, 376.6f.; *TopHesp.* II, 67, 76, 189; *Du Nouv.* 212, 213, 237, 239; *VidesR* 8-9, 67, 71, 76; i diverses notes a les eds. de Cerverí i de les *VidesR* (f.º 105v1, n. 31, etc.). Per a les variants de forma *ad* i *an* és justa la repulsa que fa *AlcM* I, 4a, d'una teoria lleugera de Barnils, ja descartada també per algunes de les notes a què hem remès.

Ab, V. amb

ABABOL, 'rosella', mot local de l'extrem Oest, i aragonès, de l'àr. vg. hispànic *ḥababáur*, collectiu de *ḥababáura*: aquest és una alteració del ll. *PAPĀVER*, *-ĒRIS*, id., per influència de l'àr. *ḥábba* 'grana de cereal', 'llavor de verdura'. □ 1.ª *doc.*: *hababol* S. XIII, 25 en el *Vocabulista* hispanoàrab del nostre R. Martí.

En general, però, ha restat en català només com a mot d'ús rural de diverses zones frontereres. Fraga *ababòl* i *ababolera* (BDC IV, 38), Barravés i Benasc *babòl* (BDC VI, 34), des d'on ha passat a ser usat també per alguns aranesos; en el País Valencià, així mateix, és un mot de pobles limítrofs, com Lliria (JGiner, 1955), i que vaig sentir també a Torís, i *AlcM* a Crevillent i a Benavarri. En el domini aragonès té extensió més considerable: vaig sentir-lo a Bielsa (1965), etc., se sent a la zona Ebre-Túria, fins al xurro del Villar del Arzobispo i ben cert més enllà. En àrab fou un mot exclusiu de l'ús espanyol, si bé d'allí estant sembla haver passat al Marroc. Donada la grafia àrabiga no sempre es pot precisar si es tracta d'una pronúncia *ḥababáura* o *ḥabapáura*: el trobem es-

crit amb aquesta forma femenina ja en Abenalğazzâr (†1004), en *RMa* i en *PAlc* (Simonet, *Glos.*, p. 262); és segur que ja hi hagué *-b-b-* en la pronúncia dels nostres moros i moriscos, que canviaven la *p* romànica (perquè aquesta sorda no existia en àrab), però d'altra banda la pronúncia etimològica es mantenia en la de certs moros espanyols, i el granadí *PAlc* fins i tot ho assimilava en *ḥappapaura*. De *ḥabapaura* per dissimilació prové el cast. *amapola*, que apareix amb *b* aspirada en diverses fonts dels Ss. XVIII-XX andaluses i judeo-espanyoles del Marroc. La forma romànica més pura s'ha mantingut en parlars luso-lleonesos: port. *papoula*, gall. *mapoula*, Bierzo i Sanabria *papoula* i *papoya*.

Tinguem en compte d'altra banda que una forma contracta com **PAPAURA* o anàloga ja es degué produir en certs sectors del llatí vulgar, car d'ací és d'on passaria a alguns vells parlars germànics: franconia central ant. *papula* f., i b.-al. ant. *papilla*, ja en les gloses de Trèveris (Holthausen, *Altsächs. E. Wb.*, s. v.) si bé amb una explicació «malva» no sabem si prou exacta.

La forma cat.-arag. *ababol* no parteix del primitiu *ḥabapáura*, *-baura*, com la castellana, sinó d'un collectiu *ḥababáur* extret del femení segons les normes gramaticals de l'àrab general. Per a més detalls i, en particular, per a l'explicació de la inicial *ḥa-* com a deguda a l'encreuament amb l'àr. comú *ḥábba* 'grana, llavor', veg. l'article, més extens, del DCEC (I, 181-2, *amapola*).

DERIV.: *Ababolera*.

ABAC, pres del gr. *ἄβαξ*, *-ακος*, per conducte del ll. *abācus* id. □ 1.ª *doc.*: *abba*, 1473 (Joan Esteve) i Albert el G. (*AlcM*); «la taula de comptar; *abacus*», 1575, OPou, *TbPu*. 91.

Mot ja antic en grec, però d'origen foraster, potser de l'hebreu (segons H. Lewy, 1895).

DERIV.: *Abācul*.

ABACA, del nom *abaká* del tagàlog, per conducte